

Tanpınar'ın kitaplarına girmeyen bir yazısı

EROL GÖKŞEN*

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın önemini ilk fark eden ve ısrarla tekrarlayan Mehmet Kaplan'ın bu düşüncesindeki haklılığı kesinleşmiştir denebilir. Tanpınar, Türk edebiyatını aydınlatmada ilk kaynağımızdır. Zamanında değeri anlaşılmayan Tanpınar, bir gün kendisine dönüleceğinin farkındadır ancak bunun ne zaman olacağını bilememektedir.¹ İşin ilginç yanı o, ölümünden sonra kendisine artan bu ilgiyi görseydi acaba nasıl değerlendirirdi? Cevabını hiçbir zaman tam olarak bilemeyeceğimiz bu soruyu cevabı verilebilecek bir soruyla tamamlayalım. Tanpınar üzerine bu derin ilgi devam ederken neden hâlâ bütün yazılarının toplanması mümkün olmamıştır? Bu soruyu iki şekilde cevaplandırabiliriz. Birincisi, birçok farklı dergi ve gazetede yazıları yayımlanan Tanpınar'ın bunları toplayıp biriktirmeye önem vermemesinden, ikincisi ise kütüphanelerdeki süreli yayın koleksiyonlarının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Kütüphanelerde süreli yayınlar üzerine incelemeler yaparken Tanpınar'ın yazılarının derlendiği kitaplara girmemiş yazılarıyla karşılaştım. Bu noktadan hareketle Tanpınar'ın anısına hürmeten onun daha iyi anlaşılıp yorumlanmasına katkı sağlamak adına dergilerde dağınık bir vaziyette bekleyen bu yazıların ulaşılabildiği kadar toplanması gerektiğine kanaat getirdim. Tanpınar'ın farklı yönlerini bulacağımıza inandığım bu yazıları yayımlamak ve -yazının konusu imkân verdiği ölçüde- yazarın diğer yazılarına da başvurarak karşılaştırmalı okumalar yapmak bu çalışmanın amacını teşkil eder. Tanpınar'ın bilinmeyen yazılarından biri olan "Mısralar Arasında 17. Asır Şairlerinden Nâilî'nin Bir Günü", *Türk İllüstrasyonu (L'illustration de Turquie)* dergisinin 31 Temmuz 1937 tarihli 64. sayısında çıkar. Tanpınar'ın Nâilî'ye olan hürmetini birçok yazısında görmek mümkündür. Gerek *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde, gerek günlüklerinde², gerek mektuplarında³ pek çok kez Nâilî'ye değinir. Keza yazılarının toplandığı *Mücevherlerin Sırrı ve Edebiyat Üzerine Makaleler*'de de Nâilî'den ve onun şiir zevkine övgüyle bahseden bölümler vardır. Tanpınar, Nâilî'yi Bâkî, Nef'î, Nedim, Şeyh Galip gibi Divan şiirinin önemli şairleri arasında gösterir. Yine, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde Tanpınar, Divan şiirinin İran edebiyatından gelen tesirle sınırlı bir dile sahip olduğunu belirttikten sonra bu sınırları aşan birkaç şairin arasında Nâilî'yi de sayar:

"Müslüman şark edebiyatlarının ve bilhassa İran kolunun en büyük noksanlarından biri, şüphesiz ki, evvelden hazır hayal sistemi idi. Konuşma dilinin fazla şairâne olmasından gelen bu umumi mecazlar dilinin, şairi birçok yerde tahdit ettiği muhakkaktır. Bunu söylerken eski şiirimizin kendisine ait

*bir nevi mükemmeliyete ermiş tarafları olduğunu unutmuyoruz. Bâkî'de, Nef'î'de, Nedim, Nâilî, Neşatî'de böyle evvelden hazırlanmış bir hayal sistemiyle konuştuğularını bize hiç hatırlatmayan, insanı doğrudan doğruya yakalayan mısra veya beyit, yani bir kültürün asıl gayesi ve çiçeği olan şeyler, hatta kendi gelişme şartları içinde manzume zannedildiğinden çok fazladır."*⁴

Tanpınar'ın "Mısralar Arasında 17. Asır Şairlerinden Nâilî'nin Bir Günü" yazısının merkezinde sadece Nâilî vardır. Nâilî'nin şiir yazma serüvenini hayal ederek yazdığı bu yazı, onun "Ahmet Cemil"le Mülâkat"⁵ isimli yazısı ile benzerlikler taşımaktadır. Nasıl ki Tanpınar, *Mai ve Siyah* romanının kahramanı Ahmet Cemil'i konuşturarak Servet-i Fünun edebiyatı hakkında kendi düşüncelerini aktarma yoluna gitmişse Nâilî'yle ilgili yazısında da Nâilî'nin şiirlerini hangi safhalardan geçirecek, hangi duygularla kaleme aldığı hayali bir atmosfer yaratarak anlatır. Bir yazarın kendisinden önceki yazarlardan bu şekilde söz etmesini bir çeşit "ehl-i dil"le sohbet sayabiliriz. Sanatçılar kendi ruh kardeşleriyle, etkilendikleri şahsiyetlerle kimi zaman böylesine hesaplaşma içine girerler. Tanpınar ise bunu âdeta yeni bir anlatım şekline koyarak *Mai ve Siyah*'ın kahramanı Ahmet Cemil'le yaptığı mülâkatın benzerini Nâilî'nin şiir üretme anlarını tahayyül ederek yapar. Tanpınar, bu yazıda okuyucuyu bir zaman yolculuğuna çıkarır ve Divan şiirinin en parlak olduğu yıllarda bu şiirin güzelliğini Nâilî'nin dünyasına girerek duyumsatmak ister. Yazının girişinde Divan şiirinden hareketle geçmişin büyümesine değinen Tanpınar, yine aynı şekilde *Huzur*'da da geçmiş zamanın hayal âlemine sürükleyen ahenkli ışıltısı üzerinde geniş bir şekilde durur. Geçmiş dönüş mümkün değildir. Maziyi ancak yaşanan an içerisinde şiir, musiki vb. ile hissetme, ona temas etme imkânı vardır. Tanpınar birçok yazısında olduğu gibi bu yazıda da geçmişe döner, onu sesiyle, kokusuyla, tüm renkleriyle yeniden duymaya çalışır. Kısacası diğer yazılarında olduğu gibi bu yazıda da Tanpınar'ın dilinin büyümesine kapılmamak mümkün değil, şimdi sizi bu nefis yazı ile baş başa bırakıyorum.

Mısralar arasında 17. ASIR ŞAİRLERİNDEN NÂİLÎ'NİN BİR GÜNÜ⁶

Eski şiirimizden bir bakıma göre en uzak olduğumuz günlerdeyiz. Onun havası artık aramızda esmiyor. Dil, sanat anlayışı, dünya görüşü velhasıl bir eseri bize deruni iklim yapan bütün amiller

değişmiş bulunuyor. Bununla beraber münasebetimiz bir türlü kesilmiyor, vakıa biz ona gitmiyoruz, fakat o, zaman zaman bize geliyor. Hem en iyi, en güzel, en süzölmüş taraflarıyla... Birdenbire hiç ummadığımız bir zamanda bir beyit, bir mısra ufkumuzda kanatlarını şakırtıyor ve bu musikinin daveti altında biz, bütün ittihamlarımızı, dargınlıklarımızı unutuyoruz, masallarda ayışığına tutulup pencerelerden içeriye süzölen peri kızları gibi sade bir ihsasın peşine takılıp gelen bu misafirler etrafımızı değiştiriyorlar, kendi muhayyeli iklimlerinde bizi kokularıyla, renklerde ve lezzetlerin en keskin olan geçmiş zaman lezzetiyle sarhoş ediyorlar.

Eski şiiri beşerî olmamakla ittiham ederler. Şüphesiz ki bu ittiham çok defa haklıdır. Fakat onun vakit vakit eriştiği güzellik kuvvetiyle beşerleştiğini unutmamak lâzımdır.

Niçin olmasın? Ferdi ihtiraslarımızı, ıstıraplarımızı anlatmak kadar, saf ve mücerred aramak da insan ruhunun bir ihtiyacı değil mi?

Nef'î: "Hem kadeh, hem bade, hem bir şuh sakidir gönül" diyor.

Eski şiirin asıl ideali, Nef'î'nin gönlü gibi kendi kendine yeten bir güzellikti. Vakıa buna her zaman muvaffak olamadı, fakat bu zirveye eriştiği nadir eserlerinde, o, hakikaten emsalsizdir.

Nâilî-i Kadim bu cinsten mısraları en çok olan şairlerimizdendir. Onun şiirinin çok hususî bir mevsimi vardır.

"Çıksak ser-i tâk-ı çemene berg-i rez âsâ"
"Bâd-ı seher estikçe hıyâbâna dökülsek"

beyti onundur ve tek başına bütün garp *impressionist*lerini bedbin edecek kadar güzeldir. Nâilî bu gazelinde mütemadiyen dökülmek ve dağılmak ister. Bu kadar geniş mısralarda toplanabilmek için başka çare de olmasa gerek.

"Gülzârdan ol şuh-ı dilârâ ile geçtik"
"Güyâ ki nesîmiz gül-i râhâ ile geçtik"⁷

matlâi ise büsbütün başka şekilde güzeldir. Mesut Nâilî, ömrünün acılığını ne zengin yalanlarla avutuyordu. Bütün ihtiraslarına rağmen divanında sık sık yoksulluktan ve devrin cefasından şikâyetlere tesadüf edilir. Belliki hayat ona pek gülmüyordu. Bununla beraber:

"Güyâ ki nesîmiz gül-i rana ile geçtik"

mısraını okurken, onun bütün ömrünü bir masal bahçesinde geçmiş farzedebiliriz. Bu gazelde, Nâilî'nin, saf şiire en iyi numune sayılabilecek iki mısraı daha vardır.

"Ol hâbda biz kûyunu kavga ile geçtik"

Nâilî bu mısraı başka bir vesile ile söylüyor. Fakat ben ilk işittiğim günden beri onu daima bir hakikat istiaresinin altına kazılmış sanırım.

“Lutf u kerem-i Hazret-i Mevlâ ile geçtik”⁸

mısrainı gelince: ağır başlı ritmi ile şüphesiz ki bütün bir terbiye, zevk ve hayat görüşüdür.

Eski şiirimiz, bütün şark sanatları gibi ömrün yalını içinde, kısa ve zengin bir bahar olmak isterdi. Onun için mevsimler içinde bahar en çok sevdiği mevsimdi. Âdeta şiirin tabii iklimi bu mevsimdi, Nâilî divanı bu mevsimi gözümüzün önüne yer yer bir halı gibi serer:

“Nesîm-i subha refikiz bahara dek gideriz”

mısrainı kim hatırlamaz. Ah bu ruh hafifliği, bu tazelik.

“Varakların gül-i ter dökmüş Nâilî cûya.”

“Bahâr mevsimidir kim bakar risâlelere”

beytinin ise bende bir romanı vardır.

Nâilî öyle sanırım ki bunu gençliğinde bir gül bahçesinde ve bir ağaç dibinde yazmıştır. İlk önce karşındaki havuzda yüzen gül yapraklarını görerek (varakların gül-i ter döktü) diye başlamış sonra onları ömrün büyük timsali olan akarsuya nakletmişti. “Varakların gül-i ter döktü ... cûya:” arada üç hece eksikti. Fakat bu kolay, onu mahlas ile doldurabilir. Varsın matla olmasın da son beyit olsun:

“Varakların gül-i ter döktü Nâilî cûya.”

Fakat ikinci mısra... Yattığı ağaç dibinde bu ikinci mısraı bulabilmek için Nâilî birincisini birçok defa tekrarladı. Bu ikinci mısradaki (varakların) (gül-i ter) kelimeleri birer cevap isterdi. Bahar mevsimidir... Şüphesiz ki bu ikinci mısra böyle başlayacaktı ve sonuna doğru da kitap risale defter gibi bir kelime ile varakları karşılayacaktı. Nâilî birdenbire o sabahki halini düşündü. Küçük ve taştan bir Enderun odasında ufuksuz bir pencere önünde oturmuş çalışıyordu. Dışarıda bahar vardı. Bu küçük odaya sızabildiği kadar olsa da gene dardı. Karşı ağacın dallarında hafif bir rüzgâr oynuyor, bir kuş durmadan ötüyordu. Her tarafta sinen, ılık ve içvakâr bir koku vardı. Genç Nâilî'nin pek az tanıdığı kadınların o istedikleri zaman gözlerine verdikleri derin mânalı bakış gibi insanı alt üst eden bir koku...

Nâilî istediği kadar kendini zorlasın, bir türlü elindeki kitaba kapanamıyordu. Gözlerinin önünde satırlar siliniyor yerlerini acayip hayaller kaplıyordu. Çünkü kendi içinde de bahar vardı. Göz kapakları ağırlaşıyor, asabı müthiş sabırsızlık içinde eziliyordu. Nihayet dayanamadı, elindeki risaleyi bir köşeye attı ve sokağa fırladı. Mademki bahar vardı ve billur gibi şıkırdayan aydınlığı ile arıların, böceklerin, bir altın örgü gibi dört tarafı kaplayan vızıltılarıyla, kuşların cıvıltısı da bu bahar kendisini çağırıyordu... Evet bunları düşündü ve beytini:

“Bahâr mevsimidir, kim bakar risâlelere”

diye tamamladı.

O bahar gününü akşama kadar bu ağaç dibinde hiç bir şey düşünmeden lekesiz bir göğe bakarak geçirdi. Dönerken gece iyice ilerlemişti. Yolun bir köşesinde bir tahtaboştan karanlıkta birbirine ince dallar gibi sarılan iki ses, iki mırıltı işitti. Kadının

sesi kanayan bir yara gibi tazeydi. Genç ömrü, ona henüz bu mahremiyetleri nasip etmemişti. Bütün bir hasret içinde kendi kendine:

“Niyâz u nâz miyânında güft-gû tâze...”

diye alay etti.

Ve o gece yatağına girerken bu üç küçük şahesere rağmen gününü boş geçirmiş sanarak hayıflandı.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Akademi Estetik ve Mitoloji Profesörü

* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı doktora öğrencisi.

¹ Tanpınar, bunu *Günlükleri*'nde şu şekilde ifade eder: “Bir gün elbet bana döneceklerdir. Fakat ne zaman?” (Ahmet Hamdi Tanpınar, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, Hazırlayanlar: İnci Enginün, Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, 2010).

² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, Hazırlayanlar: İnci Enginün, Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Tanpınar'ın Mektupları*, Haz: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül 2001.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yayına Hazırlayan: Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, 19. Baskı, s. 415.

⁵ Bu yazı, dergide iki sayıya bölünerek yayımlanmıştır: Ahmet Hamdi Tanpınar, “Ahmet Cemille Mülâkat”, *Anayurt*, S. 8, 14 Birinci kânun 1933, s. 6 ve “Ahmet Cemille Mülâkat”, *Anayurt*, S. 9, 21 Birinci kânun, 1933, s. 5. [Bu yazılardan ilki, Zeynep Kerman'ın Ahmet Hamdi Tanpınar'ın makalelerini derlediği *Edebiyat Üzerine Makaleler*'e de alınmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Haz: Zeynep Kerman, Dergâh

Yayınları, İstanbul, Eylül 2000, s. 279-283.]

⁶ Metinde baskıdan kaynaklanan oldukça fazla yazım hatası olduğu için bu hatalar düzeltilerek verilmiştir.

⁷ Tanpınar, Kemal Bilbaşar'la yaptığı bir röportajda da bu beyitten bahseder. O, Divan edebiyatının öz şiirle dolu olduğunu belirttiikten sonra beyti örnek olarak verir. (Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mücevherlerin Sırrı*, Hazırlayanlar: İlyas Dirin, Turgay Anar, Şaban Özdemir, YKY, İstanbul, 2002, s. 166.)

Yine aynı beyit için “bir dildeki güzellik imkânlarının sonuna kadar yoklanmasından doğmuş eserler” diye bahseder. (Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Haz: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 184.

⁸ Tanpınar, Huzur'da sadece bu mısraya değil, Nâilî'nin başka beyitlerine de yer verir. (Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006, sf. 154, 161, 165)

KAYNAKÇA

(Tanpınar) Ahmet Hamdi, “Ahmet Cemille Mülâkat”, *Anayurt*, S. 8, 14 Birinci kânun 1933, s. 6.

_____, “Ahmet Cemille Mülâkat”, *Anayurt*, S. 9, 21 Birinci kânun, 1933, s. 5.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Haz: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.

_____, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, Hazırlayanlar: İnci Enginün, Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.

_____, *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.

_____, *Mücevherlerin Sırrı*, Hazırlayanlar: İlyas Dirin, Turgay Anar, Şaban Özdemir, YKY, İstanbul, 2002.

_____, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz: Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

_____, *Tanpınar'ın Mektupları*, Haz: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül 2001.

SİYASET FELSEFESİ HAK: ESKİLER İLE MODERNLER ARASINDAKİ YENİ TARTIŞMA TARİH FELSEFELERİ SİSTEMİ

Luc Ferry

İNSAN HAKLARINDAN CUMHURİYETÇİ DÜŞÜNCEYE

Luc Ferry-Alain Renault

Türkçesi

I. Kitap: Ertuğrul Cenk Gürçan

II. ve III. Kitap: Murat Erşen

Dergâh Yayınları